

Rangtasvirda manzara janrini o'qitishda o'qituvchi va o'quvchi hamkorligi

Aslonov Furqat Botirovich

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası

Katta o'qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqolada rangtasvir darslarida manzara janrini o'qitishda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikning pedagogik ahamiyati yoritilgan. Hamkorlik asosidagi ta'lim jarayoni o'quvchilarning badiiy tafakkuri, ijodiy faoliyati hamda estetik didini rivojlantirishdagi o'rni tahlil etilgan. Shuningdek, innovatsion metodlar, interfaol topshiriqlar va teskari sinf texnologiyasi orqali o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida samarali ijodiy muloqotni yo'lga qo'yish yo'llari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: rangtasvir, manzara janri, o'qituvchi va o'quvchi hamkorligi, pedagogik texnologiyalar, ijodiy tafakkur, estetik tarbiya, innovatsion metodlar.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik o'quv jarayonining muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, san'at ta'limi sohasida bu tamoyilning ahamiyati yanada ortadi, chunki ijodiy faoliyat — bu biryozqlama o'qitish emas, balki o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol muloqot va hamkorlik asosida amalga oshadigan jarayondir.

Rangtasvir darslarida, xususan **manzara janrini o'qitishda**, o'qituvchi o'quvchining individual badiiy tafakkurini rivojlantirish, tabiatni estetik idrok etishga yo'naltirish hamda mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, o'quvchi o'qituvchi rahbarligida manzara tahlili, ranglar uyg'unligini topish, yorug'lik va soya munosabatlarini aniqlash kabi jarayonlarda faol ishtirok etadi.

Shovdirov S.A. (2017, 2023, 2025) o'z tadqiqotlarida san'at ta'limida hamkorlik tamoyilining ahamiyatini ta'kidlab, “flipped classroom” texnologiyasi asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini va ijodiy faolligini kuchaytirishini ko'rsatgan. Bu yondashuvga ko'ra, o'qituvchi o'quv jarayonida rahbar, yo'naltiruvchi va tahlilchi rolini bajaradi, o'quvchi esa faol ijodkor, izlanishchi sifatida namoyon bo'ladi.

Manzara janrida ishlash jarayoni o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida o'zaro ishonch, muloqot va ijodiy fikr almashinuvi asosida kechadi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchiga tayyor bilimni emas, balki ijodiy muammolarni hal etish, tabiatni badiiy idrok etish va o'z estetik qarashlarini ifodalash imkoniyatini beradi. Natijada o'quvchi

faqat rangtasvir texnikasini emas, balki san'at orqali fikrlash, his qilish va ifoda etishni o'rganadi.

Rangtasvir darslarida manzara janrini o'qitish o'quvchilarning badiiy tafakkuri, estetik didi va ijodiy faoliyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Bu jarayonning samaradorligi, avvalo, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik darajasiga bog'liq. San'at ta'limida hamkorlik deganda, o'qituvchi tomonidan o'quvchini ijodiy faoliyatga jalb etish, mustaqil fikrlashga, go'zallikni his etishga, badiiy tasvir orqali o'z fikrini ifodalashga yo'naltirilgan pedagogik o'zaro munosabat tushuniladi. O'qituvchi bu jarayonda nafaqat bilim beruvchi, balki yo'naltiruvchi, tahlilchi, motivatsiya beruvchi va ijodiy hamkor sifatida faoliyat yuritadi.

O'quvchi esa faqat tayyor ko'rsatmalarga amal qiluvchi emas, balki o'z kuzatuvchanligi, his-tuyg'usi, estetik qarashlari asosida manzara mavzusini talqin qiluvchi ijodkor shaxs sifatida ishtirok etadi. Bu o'zaro hamkorlik rangtasvir darslarini jonlantiradi, o'quvchilarni mustaqil ijodiy izlanishga undaydi. Shovdirov S.A. (2017, 2023) o'z ilmiy tadqiqotlarida ta'kidlaganidek, o'quvchilarda san'atga oid kompetensiyalarni shakllantirish jarayonida o'qituvchining o'quvchi bilan olib boradigan muloqoti, rag'batlantiruvchi munosabati va individual yondashuvi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Manzara janrini o'qitish jarayonida o'qituvchi o'quvchilarni tabiatni badiiy idrok etish, rang uyg'unligini topish, yorug'lik va soya munosabatlarini tahlil etish, kompozitsiyani to'g'ri qurish kabi ko'nikmalarga o'rgatadi. Biroq bu jarayon biryoqlama o'qitish shaklida emas, balki o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol muloqot orqali amalga oshirilgandagina samara beradi. O'qituvchi o'quvchini kuzatuvchanlikka, o'z fikrini erkin ifodalashga, ijodiy qarorlar qabul qilishga undaydi. Shu orqali o'quvchi faqat texnik jihatdan emas, balki badiiy fikrlash, obrazli idrok qilish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

Rangtasvirda manzara janrini o'qitish jarayonida hamkorlikning eng muhim jihatlaridan biri bu o'qituvchining pedagogik rahbarlik faoliyatidir. U o'quvchilarga tayyor bilimni berib qo'yish bilan cheklanmay, balki ularni mustaqil topqirlikka, tahlil va baholash faoliyatiga jalb etadi. Masalan, dars jarayonida o'quvchilarga tabiat manzarasini kuzatish topshirig'i beriladi, keyin ularni birgalikda tahlil qilish, asosiy rang munosabatlarini aniqlash, eng muhim kompozitsion nuqtalarni tanlash vazifalari bajariladi. O'qituvchi o'quvchilarning fikrini tinglaydi, ularning kuzatuvchanligi va estetik qarashlarini baholaydi, shundan so'ng ularni to'g'ri yo'naltiradi. Bunday yondashuv hamkorlikni yanada mustahkamlaydi.

Shovdirov S.A. (2025) “flipped classroom” texnologiyasi bo‘yicha olib borgan tadqiqotlarida o‘qituvchi va o‘quvchi hamkorligini zamonaviy shaklda tashkil etishning samaradorligini asoslab bergan. Ushbu texnologiyada o‘quvchi nazariy ma’lumotlarni darsdan oldin mustaqil o‘zlashtiradi, dars jarayonida esa o‘qituvchi bilan birgalikda amaliy mashg‘ulotlar, tahlil, muhokama va ijodiy izlanish faoliyatlarini bajaradi. Bunday o‘zaro muloqot o‘quvchini faol ijodiy subyektga aylantiradi. O‘qituvchi esa o‘quvchilarning har bir ishini kuzatadi, baholaydi va individual yordam beradi.

Manzara janrida ishlash o‘quvchilarda tabiatga bo‘lgan estetik munosabatni shakllantiradi. Bu jarayonni o‘qituvchi va o‘quvchi birgalikda tashkil etganda o‘quvchilarning his-tuyg‘usi, tasavvuri va tafakkuri uyg‘un rivojlanadi. Masalan, manzaradagi ranglar uyg‘unligini topishda o‘quvchi o‘z qarashini bildiradi, o‘qituvchi esa bu fikrni tahlil qiladi, unga nazariy asos beradi. Shu tarzda fikr almashish orqali o‘quvchi nafaqat to‘g‘ri javobni oladi, balki o‘z xulosasini shakllantirishga o‘rganadi.

O‘qituvchi va o‘quvchi hamkorligida o‘quvchilarning ijodiy qiziqishini oshirish uchun interfaol metodlardan keng foydalanish tavsiya etiladi. Masalan, guruhli ishlash, vizual tahlil, “san’at tahlili klasteri”, “rangli muammoli holat” kabi mashg‘ulotlar o‘quvchilarda hamkorlik, fikr almashish va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Bunday yondashuvlar Shovdirov S.A. (2017, 2023) tomonidan ishlab chiqilgan tasviriylar savodxonlik kompetensiyalarini shakllantirish metodikasida ham o‘z aksini topgan.

Manzara janrida ishlashda o‘qituvchi o‘quvchiga nafaqat texnik bilim beradi, balki uning ruhiy-estetik dunyosiga ta’sir ko‘rsatadi. Bu jarayon hissiyot, his etish, estetik zavq olish orqali o‘quvchining ichki dunyosini boyitadi. Tabiatdagi go‘zallikni san’at tili orqali ifodalashda o‘qituvchi o‘quvchini o‘z fikrini obrazli shaklda berishga rag‘batlantiradi. Natijada o‘quvchining tasviriylar madaniyati, badiiy savodxonligi va estetik didi rivojlanadi.

Hamkorlikda o‘qitishning yana bir muhim jihati — bu teskari aloqa (feedback) mexanizmini yo‘lga qo‘yishdir. O‘qituvchi o‘quvchi ishini tahlil qilishda faqat kamchiliklarni ko‘rsatib qolmasdan, uning ijobiy tomonlarini e’tirof etishi, shaxsiy yondashuv asosida maslahat berishi lozim. Bunday yondashuv o‘quvchining o‘ziga ishonchini oshiradi, keyingi ishlarida yanada faol bo‘lishiga turtki beradi.

O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik nafaqat dars jarayonida, balki sinfdan tashqari faoliyatlarda ham davom etadi. Masalan, tabiat qo‘ynida plener mashg‘ulotlarini tashkil etish, san’at ko‘rgazmalariga tashrif buyurish, raqamli manzara tahlili, o‘quvchilar ijodiy ishlarining mini-ko‘rgazmalarini o‘tkazish — bularning barchasi o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida ijodiy muloqotni mustahkamlaydi. Bunday

faoliyat o'quvchilarda san'atga mehr, tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabat va estetik qadriyatlarni shakllantiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, axborot-kommunikatsiya vositalari yordamida tashkil etilgan hamkorlik jarayonlari ham rangtasvir darslarida yuqori samaradorlik beradi. Masalan, raqamli vizualizatsiya, 3D manzara modellari, video tahlil, rang uyg'unligi dasturlari orqali o'qituvchi va o'quvchi birgalikda manzaraning badiiy tahlilini amalga oshiradi. Shovdirov S.A. (2024) tomonidan ilgari surilgan raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish metodikasi badiiy idrokni chuqurlashtirish, o'quvchilarning amaliy tajribasini kengaytirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Rangtasvir darslarida o'qituvchi va o'quvchi hamkorligi o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, go'zallikni his etishga, tabiatni estetik idrok etishga o'rgatadi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchining shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, unga ishonch beradi va har bir o'quvchi bilan individual muloqot o'rnatadi. O'quvchi esa o'z navbatida o'qituvchi bilan teng ijodiy subyekt sifatida ishtirok etadi, o'z badiiy qarashlarini erkin ifoda etadi.

Natijada o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ijodiy hamkorlik o'quvchining shaxsiy o'sishini ta'minlaydi, uning san'atga, go'zallikka va tabiatga bo'lgan munosabatini chuqurlashtiradi. Manzara janrida ishlash jarayonida hosil bo'lgan bu hamkorlik o'quvchining nafaqat tasviriy madaniyatini, balki umumiy estetik dunyoqarashini shakllantirishda hal qiluvchi o'rin tutadi. Shu bois, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida o'zaro ishonch, hurmat, ijodiy muloqot va pedagogik hamkorlik rangtasvir ta'limining muvaffaqiyat kaliti hisoblanadi.

Rangtasvir darslarida manzara janrini o'qitishda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik o'quvchilarning tasviriy madaniyatini, estetik didini va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olib, ularni ijodiy faoliyatga jalb etadi. O'quvchi esa o'z navbatida o'z fikrini, his-tuyg'usini rang va shakllar orqali ifoda etishga o'rganadi.

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi bunday ijodiy hamkorlik o'quvchilarda nafaqat badiiy idrok, balki san'atga, tabiatga va hayotga bo'lgan estetik qarashni shakllantirishda hal qiluvchi o'rin tutadi. Shu sababli rangtasvirda manzara janrini o'qitishda o'qituvchi-o'quvchi hamkorligiga asoslangan pedagogik yondashuvni qo'llash zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – С. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – № 1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – № 6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – № 1. – С. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2. – № B10. – С. 192–198.
8. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Vol. 4. – № 3. – С. 60–66.

